

04 Assessment of professionalism in health science

ความเป็นวิชาชีพ (Professionalism)

ของบุคคล สามารถปลูกฝัง พัฒนา เปลี่ยนแปลง ได้ ในระหว่างการศึกษาทั้งระดับก่อนและหลังปริญญา ความเป็นวิชาชีพกำหนดพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลได้ การประเมินความรู้ความสามารถ ทักษะหัตถการทางการแพทย์ของบุคลากรวิชาชีพสุขภาพได้ถูกให้ความสำคัญ และใช้แพร่หลายอย่างเป็นระบบ แต่การประเมินความเป็นวิชาชีพของบุคลากรวิชาชีพสุขภาพ ยังขาดการประเมินที่เป็นระบบเป็นแบบแผน บางสถาบันมีการกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพ ระบุพฤติกรรมที่เป็นความผิดทางวินัย พฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ เป็นแนวปฏิบัติในนักศึกษาแพทย์หรือบุคลากรวิชาชีพสุขภาพประพฤติปฏิบัติ ตาม ซึ่งการจัดทำหรือตั้งความคาดหวัง (set expectation) ของพฤติกรรมที่แสดงความเป็นวิชาชีพ และให้โอกาสนักศึกษาแพทย์หรือบุคลากร ได้แสดงออกขณะศึกษาและปฏิบัติงานเป็นสิ่งจำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีการประเมินความเป็นวิชาชีพพร้อมด้วยเสมอ หากขาดการประเมินแล้วจะไม่สามารถพัฒนาความเป็นวิชาชีพของบุคคลนั้นได้เลย และหากไม่มีการประเมินบุคคลทั่วไปมักจะไม่มี การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ แนวปฏิบัติที่ได้ประกาศหรือตั้งความคาดหวังไว้ ดังนั้นแล้วหากขาดการประเมินความเป็นวิชาชีพ แม้มีความพยายามสอนปลูกฝัง ฟุ่มฟัก

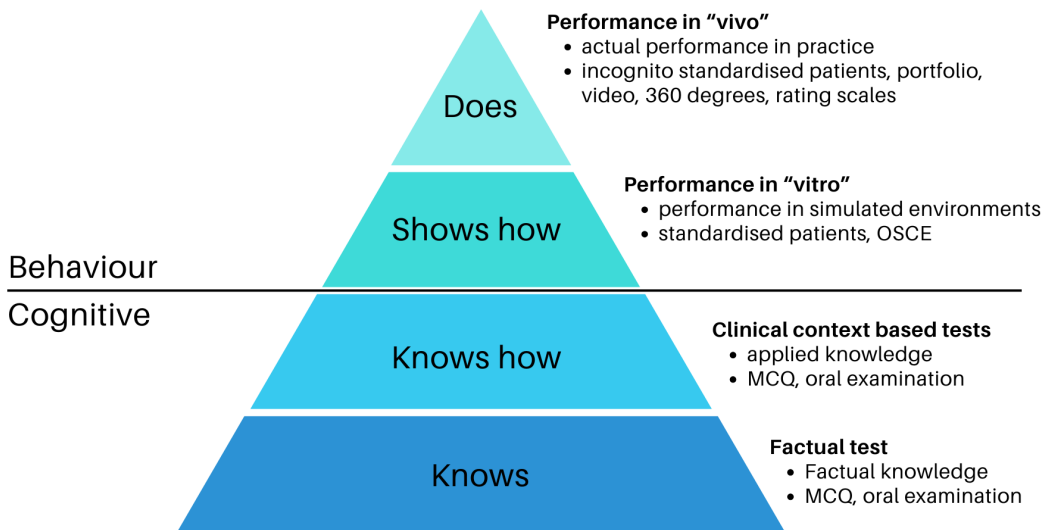
รศ. ดร. พญ.ปองทอง ปุราณิธิ
รองคณบดีฝ่ายการศึกษาระดับปริญญา
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามธิบดี

ความเป็นวิชาชีพนานมากเท่าใด อาจไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาความเป็นวิชาชีพได้ ทุกสถาบันควรจัดให้มีการประเมินความเป็นวิชาชีพอย่างเป็นระบบและมีความเหมาะสม

ในการเลือกเครื่องมือในการประเมินความเป็นวิชาชีพ อาจพิจารณาจาก Miller's pyramid ในการประเมินโดยใน 2 ชั้นล่างของพีระมิดจะเป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจ กระบวนการคิด (cognitive) อาจใช้เครื่องมือที่เป็นข้อสอบเขียน สอบปากเปล่า ซึ่งเหมาะสมกับนักศึกษาในชั้นปีต้นๆ ส่วนในระดับ 2 ชั้นบนเป็นการประเมินพฤติกรรม (behavior) เหมาะสำหรับทุกระดับชั้น โดยเฉพาะชั้นปีสูงขึ้นและระดับหลังปริญญา การประเมินในสถานการณ์จำลองที่จัดขึ้น เช่น หน่วยงานจำลอง OSCE ผู้ป่วยจำลอง เป็นการประเมินพฤติกรรมที่ผู้ถูกประเมินตั้งใจแสดงออกให้ผู้ประเมินเห็น (show how) เพื่อแสดงว่ามีทักษะความสามารถ (competence) แตกต่างกับการประเมินพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันในสถานการณ์จริง เช่น ในการเข้ากลุ่มย่อย ทำโครงการร่วมกัน การปฏิบัติงานทางคลินิก แพทย์ผสม การประเมินโดยเพื่อนร่วมงานหรือผู้ประเมินหลากหลาย เป็นการประเมินที่แสดงออกถึงพฤติกรรมที่เกิดในการปฏิบัติจริง (does) การประเมินความเป็นวิชาชีพควรใช้เครื่องมือที่ประเมินพฤติกรรมที่ปฏิบัติในสถานการณ์จริง (does) จากการสังเกตของผู้ประเมินโดยตรง อย่างไรก็ตาม ไม่มีเครื่องมือใดที่เป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดที่ใช้ได้ด้วยเครื่องมือเดียว ในการออกแบบระบบการประเมินควรใช้เครื่องมือที่หลากหลาย โดยผู้ประเมินหลายคน จำนวนหลายครั้ง ในช่วงเวลาที่นานเพียงพอ แล้วจึงนำข้อมูลผลการประเมินเหล่านี้มาบูรณาการเปรียบเทียบกัน (triangulation) เพื่อบ่งบอกความเป็นวิชาชีพของบุคคลนั้นได้เที่ยงตรงและแม่นยำที่สุด นอกจากนี้การเลือกเครื่องมืออาจดูที่ผลกระทบที่อาจเกิดจากการประเมินว่าเป็นไปตามความต้องการของการประเมินหรือไม่ เช่น การประเมินโดยเพื่อน มักได้ข้อมูลเชิงบวก คำชมเชยจากพฤติกรรม มากกว่าที่จะได้ข้อมูลเชิงลบจากเพื่อนที่ทำงานร่วมกัน

ในการสร้างเครื่องมือในการประเมิน การเลือกใช้เครื่องมือและกระบวนการบริหารจัดการในระบบการประเมิน อาจพิจารณาคูณสมบัติของเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ Reliability ควรจัดให้มีจำนวนครั้ง จำนวนผู้ประเมิน ความหลากหลายของสถานการณ์ที่เพียงพอ การฝึกฝนผู้ประเมินให้มีทักษะความเข้าใจในเครื่องมือ เครื่องมือมีความชัดเจนเข้าใจง่าย Validity หัวข้อประเมินตรงกับสถานการณ์จริงที่จะพบในอนาคตหลังจบการศึกษา ผู้ประเมินได้สังเกตด้วยตนเอง แบบประเมินตรงกับความเป็นวิชาชีพที่ตั้งความคาดหวังไว้ แบบประเมินกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แบบประเมินแยกเพียงพฤติกรรมที่แสดงออกบ่งบอกถึงความเป็นวิชาชีพที่ดีเพียงพอหรือไม่

ก็เพียงพอ ไม่จำเป็นต้องแยกแยะหลายลำดับขั้น Acceptability นักศึกษายอมรับในเกณฑ์ว่าเป็นประโยชน์ ในการประเมินช่วยให้เกิดพัฒนาได้ ได้ข้อมูลเพียงพอเป็นที่ยอมรับ แบบประเมินมีที่มาจากกระบวนการ ที่เป็นที่ยอมรับได้ เช่น ชัดเจนและมีทฤษฎีทางการศึกษารองรับ Feasibility แบบประเมินมีราคาต้นทุน การผลิตจัดทำที่เหมาะสม ระยะเวลาที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมไม่ยาวเกินไปในแต่ละครั้ง Educational impact สามารถทำให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงในทางบวกได้ การประเมินเกิดในสถานการณ์ที่จับไป แล้วได้ใช้จริงเป็นประโยชน์เมื่อจบการศึกษา มีข้อคำถามที่ให้ลงคะแนนไม่มากเกินไป กระตุ้นให้เกิดการ สะท้อนคิดและกระตุ้นการให้ข้อมูลป้อนกลับอย่างสร้างสรรค์ได้

The framework for assessing competence as proposed by Miller: Miller's pyramid
Abbreviations: MCQ = multiple choice questions OSCE = objective structured clinical examination.

หลักในการออกแบบระบบการประเมินความเป็นวิชาชีพ นอกจากการเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสม พิจารณาคูณสมบัติของเครื่องมือและการบริหารจัดการแล้ว ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการประเมินด้วย เช่น เพื่อพัฒนาหรือเพื่อตัดสิน การประเมินเพื่อพัฒนาจะช่วยเป็นแนวทางกำหนด เป้าหมายให้นักศึกษาปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การประเมินนี้จำเป็นต้องมีระบบการให้ข้อมูลป้อน กลับอย่างสร้างสรรค์ มีความจำเพาะและมีรายละเอียดที่มากเพียงพอ การให้คะแนนเป็นตัวเลขไม่ เพียงพอในการใช้เพื่อปรับพฤติกรรมนักศึกษาหรือ พัฒนาคือความเป็นวิชาชีพได้ รวมทั้งควรมีระบบที่ช่วย

พัฒนานักศึกษาที่มีพฤติกรรมไม่เป็นวิชาชีพได้มี โอกาสปรับปรุงแก้ไข มีการติดตามการปรับเปลี่ยน พฤติกรรม ให้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยน โดยสร้างระบบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อ ติดตาม ให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลป้อนกลับเป็นระยะ เพื่อพัฒนาการของนักศึกษาในระยะยาวข้าม รายวิชา ส่วนการประเมินเพื่อตัดสินอาจเกิดจาก การนำข้อมูลในการประเมินแต่ละครั้งในช่วงระยะเวลาที่ยาวเพียงพอระยะหนึ่ง รวบรวมเป็นข้อมูล นำเข้าในการตัดสินว่าจะเกิดผลอย่างไรต่อนักศึกษา เช่น การศึกษาต่อให้มีการเลื่อนชั้นเรียน หรือหยุดเรียน ปรับปรุงพัฒนาติดตามใกล้ชิดเป็นพิเศษ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ของผู้ถูกประเมินว่าจะมีการพัฒนาหรือไม่ ขึ้นกับ ความโปร่งใสของระบบการประเมิน ได้รับความ ยอมรับ ควรมีการแจ้งให้นักศึกษาทราบอย่างเปิดเผยว่ามีพฤติกรรมใดบ้างที่เป็นพฤติกรรมที่แสดง ถึงความเป็นวิชาชีพ มีระบบประเมินอย่างไร ขั้นตอน กระบวนการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการประเมิน อย่างไร และระบบการประเมินควรมีความเท่าเทียมกันทั้งองค์กร เช่น ผู้บริหาร ผู้มีตำแหน่งสูงกว่า ควร ใช้ระบบและเกณฑ์การประเมินเดียวกันกับผู้ ตำแหน่งรองลงมา ในปัจจุบันการประเมินโดยผู้ ประเมินหลากหลาย มักใช้ประเมินเฉพาะนักศึกษา แต่ยังขาดการประเมินในบุคลากรอื่นๆ ของ องค์กรอย่างทั่วถึง โดยการกำหนดพฤติกรรมที่เป็น ความเป็นวิชาชีพ ควรมีคณะผู้เชี่ยวชาญด้านความ เป็นวิชาชีพเป็นผู้ร่วมกำหนดความหมายและ พฤติกรรมด้วย

ในการประเมินความเป็นวิชาชีพโดยใช้ เครื่องมือใดเพียงเครื่องมือเดียว อาจมีความเชื่อมั่น ต่ำ (low reliability) ในกรณีนี้สามารถเพิ่มค่า

ความเชื่อมั่นได้ โดยเพิ่มจำนวนครั้งที่ประเมิน เพิ่ม ความหลากหลายของบริบทที่ เพิ่มจำนวนผู้ ประเมินที่หลากหลาย 4-6 คน จะทำให้ได้ข้อมูลที่ แสดงออกถึงความเป็นวิชาชีพของบุคคลนั้นได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นแล้วควรออกแบบระบบการประเมินความ เป็นวิชาชีพให้มีจำนวนครั้งเพียงพอ สถานการณ์ หลากหลายและผู้ประเมินหลายคน สถานการณ์ที่ จะสังเกตและประเมินความเป็นวิชาชีพ ควรเป็น สถานการณ์จริงที่เกิดในชีวิตประจำวัน มีสถานการณ์ ความขัดแย้ง ยากลำบากร่วมด้วย และเปิดโอกาส ให้นักศึกษาได้แสดงความคิด สะท้อนความเห็นของ พฤติกรรมที่แสดงออกนั้น พึงระลึกว่าพฤติกรรมที่ แสดงอาจเป็นการแก้ปัญหาในสถานการณ์ขัดแย้ง หรือยากลำบาก เพื่อต้องการแสดงความสามารถ ในการแก้ปัญหา แต่เหตุผลที่มาของพฤติกรรมนั้น อาจแสดงความคิด สะท้อนความเป็นวิชาชีพของ บุคคลได้มากขึ้น ดังนั้นในการประเมินความเป็น วิชาชีพ ควรมีทั้งการสังเกตพฤติกรรมโดยตรงใน สถานการณ์จริงของนักศึกษา และประเมินความ สามารถในการสะท้อนคิดและการให้ข้อมูลป้อน กลับผู้อื่นได้ การเลือกสถานการณ์จริงในการ ประเมินความเป็นวิชาชีพ อาจพิจารณาตามระดับ ชั้นของนักศึกษาและบริบทที่ใช้ชีวิตจริง

อีกองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพความเป็นวิชาชีพได้ตลอดหลักสูตรคือการมีระบบอาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้คำแนะนำที่เพียงพอ และมีการรวบรวมข้อมูลผลการประเมินเชิงคุณภาพที่มีรายละเอียดเพียงพอสะสมระยะยาวในแฟ้มสะสม ทำให้นักศึกษาเกิดความตระหนักรู้ถึงความเป็นวิชาชีพของตนเอง สามารถวิเคราะห์ตนเองได้ และข้อมูลที่เพียงพอนี้ทำให้อาจารย์สามารถให้คำแนะนำ ชี้แนวทางและให้ข้อมูลป้อนกลับที่สร้างสรรค์แก่นักศึกษาได้ ทำให้นักศึกษาสามารถพัฒนาศักยภาพความเป็นวิชาชีพอย่างได้ผลมีประสิทธิภาพ ดังนั้นแล้วในการประเมินแต่ละครั้งผู้ประเมินควรให้ข้อมูลป้อนกลับในด้านความเป็นวิชาชีพทันทีและเก็บรวบรวมข้อมูลป้อนกลับที่มีรายละเอียดเพียงพอสะสมไว้ เพื่อรวบรวมใช้ในการติดตามความก้าวหน้าของนักศึกษาด้วย

โดยสรุปการประเมินความเป็นวิชาชีพ ควรมีการออกแบบอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การตั้งความคาดหวังนิยามของความเป็นวิชาชีพ การจัดโอกาสให้ได้เรียนรู้และแสดงออกและประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกนั้น ตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนมีกระบวนการเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสม นอกจากนี้การเก็บรวบรวมข้อมูล และระบบอาจารย์ที่ปรึกษา มีความสำคัญในการกระตุ้นการสะท้อนคิด การให้ข้อมูลป้อนกลับและการติดตามการพัฒนาของนักศึกษา

